

НИКОХИ БАРВАҚТ

Саволу чавоб Никохи барвақт гуфта чй гуна никохро меноманд?

Никохи барвақт никоҳ дар синни ноболиғ аст. Ин издивоҷи ду шаҳсест, ки ҳеч набошад, ки аз онҳо ҳанӯз ба синни 18-солагӣ нарасидааст. Чунин ҳисоб карда мешавад, ки ҳамсарони ноболиғ аз сабаби бетаҷрибай ва ниҳоят ҷавон будани синну соли ҳуд қобил нестанд, ки ба бастани ақди никоҳ бошуруона розигӣ диханд, бинобар ин никоҳи барвактро чун поймол намудани ҳукуки инсон ва ҳукуки қӯдак арзёбӣ кардан лозим аст. Тибки стандартҳои байналмилалӣ, ақди никоҳи то 18-солагӣ ба категорияи «никиҳи барвақт ё никоҳи қӯдакон» баробар карда, «амали зарарнок» дониста мешавад. Чунин ҳисоб карда мешавад, ки ба тарафҳое (арӯс ва домод), ки то 18-солагӣ ба ақди никоҳ даромадаанд, як қатор оқибатҳои манғӣ таҳдид мекунанд, аз ҷумла ҳатарни марғи модар ва қӯдак ҳангоми зоши зани ноболиғ, маҳдудшавии дастрасӣ ба таҳсил ва дар натиҷаи ин камшавии имконияти шаҳс дар бозори меҳнат.

Оё синни ҳадди ақали никохиро кам кардан мумкин аст?

Кодекси оилаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ба муҳлати як сол кам кардани синни никохиро пешбинӣ намудааст, вале ин амалро бо қарори суд ва дар ҳолати вучуд доштани сабабҳои ҷиддӣ иҷро намудан мумкин аст.

Сабабҳои асосии ба шавҳар додани дуҳтарони то синни 18-солагӣ:

Никоҳи барвақт мушкилоти басо мурракбაст. Сабаби асосиаш дар он аст, ки бисёриҳо аҳамияти таҳсили дуҳтарон ва нақши иҷтимоии онҳоро дар оянда, ки аслан набояд танҳо бо корҳои хона ва тарбияи қӯдакон маҳдуд шавад, дуруст намефахманд.

Никоҳи барвақти дуҳтарони ноболиғ, сабаби ба вучуд оварданӣ ҷудоии иҷтимоии онҳо, қашшоқӣ ва омилҳои дигар, аз он ҷумла ҳусусиятҳои ҷуғроғии ҳаётӣ онҳо мегарданд, ки боиси пастишавии макоми занон дар чомеа ва аз ҳаётӣ ҷамъияти берун мондани онҳо мегарданд.

Оқибатҳои никоҳи барвақт:

Дуҳтароне, ки барвақт ба шавҳар баромадаанд, бениҳоят осебпазир буда, метавонанд дар оила дучори зӯроварӣ, аз ҷумла зӯроварии шаҳвонӣ гарданд. Онҳо аксар вакт дар оила макоми аз ҳама паст доранд, ҳамми зиёди корҳои бемудзи хона (баъзан корҳои вазнини ҳочагии дехқонӣ), инчунин нигоҳубини на факат шавҳар, балки дигар аъзёни оила низ ба зиммаи

онҳо гузашта мешавад. Ақди никоҳи барвақт дар бисёр мавридиҳо таҳти фишорӣ рӯҳи аъзёни наздики оила ва ҳешу таборҳо, инчунин бо таҳдиду зӯроварӣ дар сурати итоат накардани дуҳтар баста мешавад. Дуҳтар бо роҳи зӯроварии ҷисмонӣ ба никоҳ мачбур карда нашавад ҳам, лекин ба ў фишор оварда мешавад, то ки ў инро як амри ногузир шуморад ва дар ҳақиқат гумон кунад, ки ў ҷораи дигаре надорад. Балоғати нокифояи ҷисмонӣ ба он бурда мерасонад, ки оризаҳои бо ҳомилагӣ алоқаманд сабабгори асосии фавт дар мамлакатҳои тарагъибандо дар байни дуҳтарони 15-19-сола мегарданд. Илова бар ин, ҳомилагӣ ва таваллуд дар синни ноболиғ ба саломатии тифлони назодӣ низ таъсири манғӣ мерасонад, зеро дар байни модарони наврас ҳодисаҳои таваллуди пеш аз муҳлат ва ба дунё омадани қӯдакони норасид бисёр рӯй медиҳанд. Дастрасии занҳои ноболиғ ба ҳизматрасонҳо дар соҳаи ҳифзи саломатии репродуктивӣ низ маҳдуд буда метавонад. Сабабҳои асосии ҷунун ҳолат аз дастрас набудан ё вучуд надоштани ҷунун ҳизматрасонҳо, монеа аз ҷониби шавҳарон ё ҳешу таборҳо онҳо ба занҳои ноболиғ ҷиҳати гирифтани ҳизматрасонҳо ё рафтан ба ҷунун муассисаҳо, ки аз ҷониби онҳо манъ карда мешавад. Инчунин баъди никоҳ ҳам писарон ва ҳам дуҳтарон аксар вакт мачбур мешаванд, ки таҳсили ҳудро қатъ кунанд, то ки ба кор дароянд ва/ё бо корҳои хона машғул шаванд.

Никоҳи динӣ чист ва он чй гуна оқибатҳо дорад?

Манғӣ нест, ки баъзе никоҳҳо, ҳусусан никоҳҳои ноболиғон, бе қарори суд мувоғики русумоти динӣ анҷом дода мешаванд. Ақди никоҳи исломӣ ақди никоҳест, ки дар байни мард ва зан баста мешавад. Ҳарои он ки никоҳ ҳақиқӣ бошад, як қатор шартҳоро иҷро кардан зарур аст. Шавҳар бояд мусулмони болигӣ бошад ва аз гӯрӯҳи маҳрамон набошад (дар ҳукуки исломӣ маҳрам гуфта шаҳсеро меноманд, ки зан ҳукуқ надорад аз сабаби ҳеши наздик буданашон ба вай ба шавҳар барояд, вале ҳуқуқ дорад, ки бо вай танҳо бимонад ё бо вай ба сафар барояд). Шартҳои ҳатми ақди никоҳ инҳо мебошанд: розигӣ ба ақди никоҳ, вучуд доштани шоҳидон, додани маҳр, таъминоти моддии зан ва муомилаи хуб бо ў, иҷрои вазифаҳои заношӯй ва нигоҳубини қӯдакон. Аммо фаромӯш кардан лозим нест, ки никоҳи анҷомдодаи сарварони динӣ (муллоҳо) ҳамасаронро аз ҳамаи ҳукуқҳои қонуниашон маҳрум менамояд. Ин ҳукуқҳоро қонунгузории миллӣ, шартномаҳо ва конвенсияҳои байналмилалӣ ҳимоя мекунанд.

Кадом ҳуҷҷатҳо ҳуқуқҳои занону дуҳтаронро ҳимоя мекунанд ва Ҳуқумати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои пешгирии никоҳҳои барвақт чй гуна корҳоро анҷом медиҳад?

Аз стандартҳои байналмилалӣ инҳоро донистар зарур аст:

- Конвенсия дар бораи ҳуқуқҳои қӯдак (соли 1989 қабул шудааст, Тоҷикистон ин ҳуҷҷатро соли 1993 ба тасвibrасондааст);
- Конвенсия дар бораи барҳам додани ҳамаи шаклҳои ҳуқуқпоймакунӣ нисбати занон (соли 1979 қабул шудааст, соли 1993 ба тасвibrасондааст);
- Конвенсия дар бораи синни ҳадди ақал, бақайдгирӣ ва ризоият ба никоҳ (соли 1962 қабул шудааст).

Ин ҳуҷҷатҳои байналмилалӣ ва бисёр ҳуҷҷатҳои дигар ба масъалаҳои барҳам додани урғу одатҳои зарарнок, пешгирии зӯроварӣ нисбати дуҳтарон, масъалаҳои ризоият ба ақди никоҳ, расидан ба синни никоҳӣ, ба қайд гирифт аниақдии никоҳ, инчунин ба интиҳоби озодонаи ҳам сарбахшидашудаанд. Конунгузории миллӣ инҳоро дар бар мегирад: Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон (бо роҳи роъйпурсии умуҳималӣ дар соли 1994 қабул гардида, 26 сентябр с. 1999, 22 июняи с. 2003 ва 22 майи с. 2016 ба он тағириру иловажо доҳил карда шуданд); Кодекси оилаи Ҷумҳурии Тоҷикистон (аз 13 ноября соли 1998); Кодекси Ҷиноятии Ҷумҳурӣ Тоҷикистон (аз 21 майи соли 1998); Конуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбии фарзанд» (аз 2 августи соли 2011, № 762). Мувоғики моддаи 13 «Синни никоҳӣ» Кодекси оилаи Ҷумҳурии Тоҷикистон, синни никоҳӣ аз ҳаждҳослагӣ мӯкаррар карда шудааст.

Дар мавриди вайрон карда шудани ҳуқуқҳои Шумо ба кучо муроҷиат кардан мумкин аст?

- Қумитаи кор бо занон ва оилаи назди Ҳуқумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, кӯчаи Лоҳутӣ, х. 14,(+992 37) 227-24-38;
- Ҳатти алоқаи доимии Қумитаи корбо занон ва оилаи назди Ҳуқумати Ҷумҳурии Тоҷикистон 13-13;
- Прокуратураи генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш.Душанбе, хиёбони Сино, х. 126,(+992 37) 235-11-11;

Дастури мухтасар бо дастирии молиявии Ҳазинаи Нуғуси Созмони Милали Муттаҳид чоп шудааст

- Прокуратураи шаҳри Душанбе, ш. Душанбе, кӯчаи Техрон, х. 36,(+992 37) 221-53-27;
- Вазорати корҳои доҳилии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, кӯчаи Икромӣ, х. 29, (+992 37) 221-21-21;
- Ҳатти алоқаи доимии Вазоратикорҳои доҳилии Ҷумҳурии Тоҷикистон 19-19;
- Вазорати адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, х. 25, (+992 37) 221-44-05;
- Ҳатти алоқаи доимии Вазорати адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон 30-40;
- Муассисаи давлатни «Маркази ёрии ҳуқуқӣ»-и Вазорати адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, кӯчаи Айнӣ, х. 127 (+992 37) 225-16-77;
- Маркази ҳудшинисии занон, ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, х. 38/1, (+992) 93-517-77-56;
- Ташкилоти ҷамъиятии «Лига занони ҳуқуқшинос», ш. Душанбе, кӯчаи Айнӣ, х. 53, кв. 3, (+992 37) 221-21-49;
- Ташкилоти ҷамъиятии «Гулруҳсор», ш. Хӯҷанд, кӯчаи Набиев, х. 111, (+992 92) 780-40-74;
- Ташкилоти ҷамъиятии «Дилафуз», ш. Боҳтар, кӯчаи Дӯстии Ҳалқҳо, х. 68, (+992 91) 865-92-93;
- Маркази дастгирии иҷтимои ҳуқуқии занону наврасони Тоҷикистон «Фемида», ш.Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, х.137, (+992 93) 501-62-92;
- Ташкилоти ҷамъиятии «Корвони Умед», ш.Душанбе, кӯчаи Ҳисрав, х. 68, (+992 90) 000-12-22;
- Ташкилоти ҷамъиятии «Майрам», ш. Қўлоб, кӯчаи Нематов, х. 7, (+992 93) 500-01-67 ва ғайра.

НИКОХИ БАРВАҚТ

Саволу чавоб Никохи барвақт гулта чй гуна никохро меноманд?

Никохи барвақт никоҳ дар синни ноболиғ аст. Ин издивоҷи ду шаҳсест, ки ҳеч набошад, ки аз онҳо ҳанӯз ба синни 18-солагӣ нарасидааст. Чунин ҳисоб карда мешавад, ки ҳамсарони ноболиғ аз сабаби бетаҷрибай ва ниҳоят ҷавон будани синну соли ҳуд қобил нестанд, ки ба бастани ақди никоҳ бошуруона розигӣ диханд, бинобар ин никоҳи барвактро чун поймол намудани ҳукуки инсон ва ҳукуки қӯдак арзёбӣ кардан лозим аст. Тибки стандартҳои байнамилалӣ, ақди никоҳи то 18-солагӣ ба категорияи «никихи барвақт ё никоҳи қӯдакон» баробар карда, «амали зарарнок» дониста мешавад. Чунин ҳисоб карда мешавад, ки ба тарафҳое (арӯс ва домод), ки то 18-солагӣ ба ақди никоҳ даромадаанд, як қатор оқибатҳои манғӣ таҳдид мекунанд, аз ҷумла ҳатарни марғи модар ва қӯдак ҳангоми зоши зани ноболиғ, маҳдудшавии дастрасӣ ба таҳсил ва дар натиҷаи ин камшавии имконияти шаҳс дар бозори меҳнат.

Оё синни ҳадди ақали никохиро кам кардан мумкин аст?

Кодекси оилаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ба муҳлати як сол кам кардани синни никохиро пешбинӣ намудааст, вале ин амалро бо қарори суд ва дар ҳолати вучуд доштани сабабҳои ҷиддӣ иҷро намудан мумкин аст.

Сабабҳои асосии ба шавҳар додани дуҳтарони то синни 18-солагӣ:

Никохи барвақт мушкилоти басо мурракбაст. Сабаби асосиаш дар он аст, ки бисёриҳо аҳамияти таҳсили дуҳтарон ва нақши иҷтимоии онҳоро дар оянда, ки аслан набояд танҳо бо корҳои хона ва тарбияи қӯдакон маҳдуд шавад, дуруст намефахманд.

Никохи барвақти дуҳтарони ноболиғ, сабаби ба вучуд оварданӣ ҷудоии иҷтимоии онҳо, қашшоқӣ ва омилҳои дигар, аз он ҷумла ҳусусиятҳои ҷуғроғии ҳаётӣ онҳо мегарданд, ки боиси пастишавии макоми занон дар чомеа ва аз ҳаётӣ ҷамъияти берун мондани онҳо мегарданд.

Оқибатҳои никоҳи барвақт:

Дуҳтароне, ки барвақт ба шавҳар баромадаанд, бениҳоят осебпазир буда, метавонанд дар оила дучори зӯроварӣ, аз ҷумла зӯроварии шаҳвонӣ гарданд. Онҳо аксар вакт дар оила макоми аз ҳама паст доранд, ҳамми зиёди корҳои бемудзи хона (баъзан корҳои вазнини ҳочагии дехқонӣ), инчунин нигоҳубини на факат шавҳар, балки дигар аъзёни оила низ ба зиммаи

онҳо гузашта мешавад. Ақди никоҳи барвақт дар бисёр мавридиҳо таҳти фишорӣ рӯҳи аъзёни наздики оила ва ҳешу таборҳо, инчунин бо таҳдиду зӯроварӣ дар сурати итоат накардани дуҳтар баста мешавад. Дуҳтар бо роҳи зӯроварии ҷисмонӣ ба никоҳ мачбур карда нашавад ҳам, лекин ба ў фишор оварда мешавад, то ки ў инро як амри ногузир шуморад ва дар ҳақиқат гумон кунад, ки ў ҷораи дигаре надорад. Балоғати нокифояи ҷисмонӣ ба он бурда мерасонад, ки оризаҳои бо ҳомилагӣ алоқаманд сабабгори асосии фавт дар мамлакатҳои тарагъибандо дар байни дуҳтарони 15-19-сола мегарданд. Илова бар ин, ҳомилагӣ ва таваллуд дар синни ноболиғ ба саломатии тифлони назодӣ низ таъсири манғӣ мерасонад, зеро дар байни модарони наврас ҳодисаҳои таваллуди пеш аз муҳлат ва ба дунё омадани қӯдакони норасид бисёр рӯй медиҳанд. Дастрасии занҳои ноболиғ ба ҳизматрасонҳо дар соҳаи ҳифзи саломатии репродуктивӣ низ маҳдуд буда метавонад. Сабабҳои асоси чунин ҳолат аз дастрас набудан ё вучуд надоштани ҷунин ҳизматрасонҳо, монеа аз ҷониби шавҳарон ё ҳешу таборҳо онҳо ба занҳои ноболиғ ҷиҳати гирифтани ҳизматрасонҳо ё рафтан ба ҷунин муассисаҳо, ки аз ҷониби онҳо манъ карда мешавад. Инчунин баъди никоҳ ҳам писарон ва ҳам дуҳтарон аксар вакт мачбур мешаванд, ки таҳсили ҳудро қатъ қунанд, то ки ба кор дароянд ва/ё бо корҳои хона машғул шаванд.

Никоҳи динӣ чист ва он чй гуна оқибатҳо дорад?

Манғӣ нест, ки баъзе никоҳҳо, ҳусусан никоҳҳои ноболиғон, бе қарори суд мувоғики русумоти динӣ анҷом дода мешаванд. Ақди никоҳи исломӣ ақди никоҳест, ки дар байни мард ва зан баста мешавад. Ҳарои он ки никоҳ ҳақиқӣ бошад, як қатор шартҳоро иҷро кардан зарур аст. Шавҳар бояд мусулмони болигӣ бошад ва аз гӯрӯҳи маҳрамон набошад (дар ҳукуки исломӣ маҳрам гуфта шаҳсеро меноманд, ки зан ҳукуқ надорад аз сабаби ҳеши наздик буданашон ба вай ба шавҳар барояд, вале ҳуқуқ дорад, ки бо вай танҳо бимонад ё бо вай ба сафар барояд). Шартҳои ҳатми ақди никоҳ инҳо мебошанд: розигӣ ба ақди никоҳ, вучуд доштани шоҳидон, додани маҳр, таъминоти моддии зан ва муомилаи хуб бо ў, иҷрои вазифаҳои заношӯй ва нигоҳубини қӯдакон. Аммо фаромӯш кардан лозим нест, ки никоҳи анҷомдодаи сарварони динӣ (муллоҳо) ҳамасаронро аз ҳамаи ҳукуқҳои қонуниашон маҳрум менамояд. Ин ҳукуқҳоро қонунгузории миллӣ, шартномаҳо ва конвенсияҳои байнамилалӣ ҳимоя мекунанд.

Кадом ҳуҷҷатҳо ҳуқуқҳои занону дуҳтаронро ҳимоя мекунанд ва Ҳуқумати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои пешгирии никоҳҳои барвақт чй гуна корҳоро анҷом медиҳад?

Аз стандартҳои байнамилалӣ инҳоро донистар зарур аст:

- Конвенсия дар бораи ҳуқуқҳои қӯдак (соли 1989 қабул шудааст, Тоҷикистон ин ҳуҷҷатро соли 1993 ба тасвibrасондааст);
- Конвенсия дар бораи барҳам додани ҳамаи шаклҳои ҳуқуқпоймакунӣ нисбати занон (соли 1979 қабул шудааст, соли 1993 ба тасвibrасондааст);
- Конвенсия дар бораи синни ҳадди ақал, бақайдгирӣ ва ризоият ба никоҳ (соли 1962 қабул шудааст).

Ин ҳуҷҷатҳои байнамилалӣ ва бисёр ҳуҷҷатҳои дигар ба масъалаҳои барҳам додани урғу одатҳои зарарнок, пешгирии зӯроварӣ нисбати дуҳтарон, масъалаҳои ризоият ба ақди никоҳ, расидан ба синни никоҳӣ, ба қайд гирифт аниақдии никоҳ, инчунин ба интиҳоби озодонаи ҳам сарбахшидашудаанд. Конунгузории миллӣ инҳоро дар бар мегирад: Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон (бо роҳи роъїпурсии умумиҳалӣ дар соли 1994 қабул гардида, 26 сентябр с. 1999, 22 июняи с. 2003 ва 22 майи с. 2016 ба он тағириру иловажо доҳил карда шуданд); Кодекси оилаи Ҷумҳурии Тоҷикистон (аз 13 ноября соли 1998); Кодекси Ҷиноятии Ҷумҳурӣ Тоҷикистон (аз 21 майи соли 1998); Конуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбии фарзанд» (аз 2 августи соли 2011, № 762). Мувоғики моддаи 13 «Синни никоҳӣ» Кодекси оилаи Ҷумҳурии Тоҷикистон, синни никоҳӣ аз ҳаждҳослагӣ мӯкаррар карда шудааст.

Дар мавриди вайрон карда шудани ҳуқуқҳои Шумо ба кучо муроҷиат кардан мумкин аст?

- Қумитаи кор бо занон ва оилаи назди Ҳуқумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, кӯчаи Лоҳутӣ, х. 14,(+992 37) 227-24-38;
- Ҳатти алоқаи доимии Қумитаи корбо занон ва оилаи назди Ҳуқумати Ҷумҳурии Тоҷикистон 13-13;
- Прокуратураи генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш.Душанбе, хиёбони Сино, х. 126,(+992 37) 235-11-11;

Дастури мухтасар бо дастирии молиявии Ҳазинаи Нуғуси Созмони Милали Муттаҳид чоп шудааст

- Прокуратураи шаҳри Душанбе, ш. Душанбе, кӯчаи Техрон, х. 36,(+992 37) 221-53-27;
- Вазорати корҳои доҳилии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, кӯчаи Икромӣ, х. 29, (+992 37) 221-21-21;
- Ҳатти алоқаи доимии Вазоратикорҳои доҳилии Ҷумҳурии Тоҷикистон 19-19;
- Вазорати адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, х. 25, (+992 37) 221-44-05;
- Ҳатти алоқаи доимии Вазорати адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон 30-40;
- Муассисаи давлатни «Маркази ёрии ҳуқуқӣ»-и Вазорати адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, кӯчаи Айнӣ, х. 127 (+992 37) 225-16-77;
- Маркази ҳудшиниёни занон, ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, х. 38/1, (+992) 93-517-77-56;
- Ташкилоти ҷамъиятии «Лига занони ҳуқуқшинос», ш. Душанбе, кӯчаи Айнӣ, х. 53, кв. 3, (+992 37) 221-21-49;
- Ташкилоти ҷамъиятии «Гулруҳсор», ш. Хӯҷанд, кӯчаи Набиев, х. 111, (+992 92) 780-40-74;
- Ташкилоти ҷамъиятии «Дилағуз», ш. Боҳтар, кӯчаи Дӯстии Ҳалқҳо, х. 68, (+992 91) 865-92-93;
- Маркази дастгирии иҷтимои ҳуқуқии занону наврасони Тоҷикистон «Фемида», ш.Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, х.137, (+992 93) 501-62-92;
- Ташкилоти ҷамъиятии «Корвони Умед», ш.Душанбе, кӯчаи Ҳисрав, х. 68, (+992 90) 000-12-22;
- Ташкилоти ҷамъиятии «Майрам», ш. Қўлоб, кӯчаи Нематов, х. 7, (+992 93) 500-01-67 ва ғайра.